

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчально-виховної роботи та рекрутації,

проф. Гаврилюк С. В. *С.В.Г.*

Протокол № 6

від «15» березня 2017 р.

№6.15032017301

ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВЧЕНЬ

РОБОЧА ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни
підготовки «Бакалавр»
галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальність 6.040300 «Політологія»
освітня програма «»

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія зарубіжних політичних вчень» для студентів галузі знань 0301 «Соціально-політичні науки», спеціальності 6.030104 «Політологія», освітньої програми « »

« » , 2017 р. – 20 с.

Розробник: Бортнікова Алла Василівна, доцент, кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: Пхиденко Ігор Станіславович, доцент, кандидат історичних наук, доцент

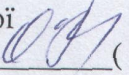
Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії

протокол № 9 від 28.02. 2017 р.

Завідувач кафедри: (Крамар Ю. В.)

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету

протокол № 4 від 2.03. 2017 р.

Голова науково-методичної комісії факультету (Казімка О. М.)

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № ____ від ____ . ____ . 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна /заочна форма навчання
Кількість кредитів <i>кредитів = 150 год.</i>)	03 «Гуманітарні науки» 6.040300 Політологія	нормативна
Модулів 2		Рік підготовки 2016/2017
Змістових модулів 2		Семестр 4
ІНДЗ: є		Лекції 38 год.
Загальна кількість годин 150		Практичні (семінари) 38 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання):		Лабораторні год.
аудиторних консультації 8 самостійної роботи 88	бакалавр	Самостійна робота 60 год.
		Консультації 10 год.
		Форма контролю: <i>екзамен</i>

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія зарубіжних політичних вчень» є формування у студентів ґрунтовного комплексу знань і цілісного уявлення про зародження і розвиток зарубіжних політичних вчень як важливих складових частин духовної культури людства від найдавніших часів до сьогодення.

Основні **завдання** вивчення дисципліни:

- сформуванню знань майбутніх спеціалістів-політологів про політико-правовий досвід минулого;
- визначити головні чинники, основні напрями, віхи і результати попередніх досліджень проблем свободи, права, політики, держави;
- виявити особливі риси політичних поглядів від найдавнішого часу до XXI ст.;
- виробити власну позицію по відношенню до дискусійних проблем історії зарубіжних політичних вчень;
- показати як ідеї і досягнення минулого впливають на сучасні політичні погляди, на теорію і практику наших днів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати**:

- загальну історіографію даного курсу;
- основну хронологію історії Історія зарубіжних політичних вчень;
- основні напрями і результати досліджень проблем свободи, права, політики, держави;
- загальні тенденції та особливості розвитку суспільно-політичних ідей минулого;
- досвід минулих поколінь з історії розвитку зарубіжних політичних вчень;
- понятійно-термінологічний апарат конкретної проблеми.

уміти:

- застосовувати ідеї і досягнення минулого в сучасній політичній практиці;
- опрацьовувати історичні джерела, монографічну літературу та наукові статті;
- аналізувати та узагальнювати конкретно-історичний матеріал, давати оцінку історичним подіям, явищам, постатям;
- використовувати конкретно-історичний та аналітичний матеріал для історичних реконструкцій;
- користуватися історичною, політологічною термінологією;
- застосовувати набуті знання, вміння та навички у практичній науковій та педагогічній роботі.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Міфологічно-релігійне трактування суспільно-політичного розвитку

Тема 1. Предмет і методи історії політичних і правових вчень

Предмет історії політичних і правових вчень. Основні проблеми і категорії. Закономірності, тенденції розвитку зарубіжних суспільно-політичних ідей. Методи дослідження. Основні методологічні проблеми. Принцип історизму. Критерії реального та утопічного в ідеях. Комплексний характер дослідження. Принцип періодизації історії політичних і правових вчень. Головні етапи поступального процесу пізнання політичних відносин і процесів. Критерії класифікації вчень. Завдання курсу.

Тема 2. Суспільно-політична думка в країнах Стародавнього Сходу

У витоки політико-правової думки. Характерні риси соціального устрою. Основні ідеї соціальної думки Індії і Китаю. Уявлення про людину і суспільство у древній міфології. Початок процесу виділення знань про суспільство з міфологічного світогляду, формування основних політично-правових понять. Походження суспільства і влади, їх божественні джерела. Політичні ідеали. Особливості суспільно-політичної думки Середньої Азії, Індії і Китаю. «Повчання Птахотепа», «Повчання гераклеопольського царя своєму сину», Закони Хамурапі. Політична і правова думка Давньої Індії. Брахманізм. Закони Ману. Суспільно-політичні погляди Будди. Буддизм. Погляди Каутилії. «Артхашастра». Політико-правова думка Давнього Китаю. Погляди Лао-Дзи. Даосизм. Вчення Конфуція. Конфуціанство. Погляди засновника моїзму Мо-цзи. Головні ідеї давньокитайського легізму. Реформи Шан-Яна. «Книга правителя області Шан».

Тема 3. Політичні та правові вчення Стародавньої Греції

Загальна характеристика. Формування і розвиток рабовласницького суспільства і держави. Політичне життя полісів. Соціальна структура суспільства. Характерні риси суспільно-політичних ідей античності. Аристократичні і демократичні вчення про державу. Демократичні ідеї софістів, Демокрита. Політичні погляди Сократа. Сократова концепція договірних відносин між громадянином та державою. Відмінність поглядів Сократа та Фрасимаха на справедливість. Полеміка Сократа та Критона у діалозі «Критон». Політичні погляди Платона. Його проекти держави у діалогах «Держава», «Закони». Платонівський цикл змін

форм державного устрою: причини та наслідки. Арістотель – засновник науки про політику. Аналіз Арістотелем форм державного устрою у творі «Політика».

Тема 4. Суспільно-політична думка Стародавнього Риму

Загальна характеристика. Закон XII таблиць (прийняті протягом 451 – 449 рр. до н. е.). Вчення Цицерона (106 – 43 рр. до н. е.) про державу і право. Найкраща форма державного устрою за Цицероном. Аналіз його праць «Про державу», «Про закони». Політико-правові погляди римських стоїків (Сенека (3 – 65), Епіктет (бл. 50 – бл. 140)). Відмінність поглядів Сенеки і Епіктета щодо рабства. Вчення римських юристів про право (Гней Флавій, Гай, Панініан, Павел, Ульпан, Модестин). Виникнення християнства, його вплив на розвиток суспільно-політичної думки. Політико-правові погляди Августина (354 – 430). «Про град Божий».

Тема 5. Суспільно-політичні вчення Західної Європи в добу Середньовіччя

Головні риси політико-правової думки західноєвропейського суспільства в Середні віки. Вчення Фоми Аквінського про державу і право. Плебейсько-селянські та бюргерські ересі. Богомільство. Маніхейство. Погляди представників бюргерської ересі Дж. Уїкліфа та Яна Гуса. Лолларди (Англія), таборити (Чехія). Політико-правове вчення Марсілія Падуанського. «Кодекс Граціана».

Тема 6. Суспільно-політична думка доби Відродження і Реформації

Сутність Відродження і Реформації, їх загальна характеристика. Нова наука про політику. Н. Макіавеллі: «Князь», «Роздуми про першу декаду Тита Лівія». Політичні та правові ідеї Реформації. Критика засновниками Реформації католицької церкви. Мартін Лютер про відносини між людиною та Богом. Томас Мюнцер. Жан Кальвін і його доктрина приречення та реформаторська діяльність. Ж. Боден та його вчення про державу. Політико-правові ідеї європейського соціалізму XVI–XVII ст. Т. Мор («Утопія»). Т. Кампанелла («Місто Сонця»). Ф. Бекон – «Нова Атлантида», «Досліди і повчання моральні та політичні».

Тема 7. Вплив ідей Реформації на суспільно-політичний розвиток

Політичні та правові ідеї Реформації. Критика засновниками Реформації католицької церкви. Мартін Лютер про відносини між людиною та Богом. Томас Мюнцер. Жан Кальвін і його доктрина приречення та реформаторська діяльність.

Тема 8. Політичні та правові вчення в Голландії в XVII ст.

Буржуазна республіка в Голландії. Вчення Гроція про державу та право. Природа людини. Джерела природного права. Види права. Право і сила. Трактатування справедливості. Договірне походження держави. Сутність верховної влади, її суверенітет. Питання війни і миру. Аналіз праці Г. Гроція (1583 - 1645). «Про право війни та миру». Внесок Г. Гроція у світову науку про міжнародне право. Політичні та правові погляди Б. Спінози (1632 - 1677) – прогресивного мислителя-гуманіста, творця світської держави і права. Філософські, методологічні основи політичних ідей. Закони людської природи. Необхідність

і свобода. Джерела природного права. Невідчужувані права особи. Договірна теорія держави. Завдання держави. Форми державного устрою. Проекти монархії та аристократії у творі Б.Спінози «Політичний трактат».

Тема 9. Політичні і правові вчення в Англії в XVII ст.

Ідеологічне забезпечення англійської буржуазної революції XVII ст. Полеміка між прибічниками монархії та індепендентської республіки. Розуміння природних прав людини. Р. Філмер, Дж. Гаррінгтон (1611 - 1677), Дж. Мільтон (1610 - 1674), О. Сідней (1622 - 1683). Захист та критика абсолютизму. Погляди радикалів та комуністів на державу та право. Левеллери. Дж. Лілберн (1614 - 1657) Діггери, їх розуміння справедливості. «Право волі» Д. Уінстенлі (1609 – після 1652). Заперечення приватної власності, найманої праці, гноблення. Рівність і справедливість. Риси «устрою спільноти». Суспільне користування землею. Республіканське правління на основі закону. Демократичні принципи організації влади. Поняття свободи. Шляхи переходу до справедливого устрою. Вчення Т. Гоббса (1588 - 1679). «Левіафан або матерія форма і влада держави церковної та світської». «Природний стан» людини за Т. Гоббсом. Походження держави. Проблема абсолютизації влади. Погляди Дж. Локка (1632 - 1704) на державу і право. Критика абсолютизму. «Два трактати про державне правління». Доктрина раннього буржуазного лібералізму. Розмежування влад і система стримувань та противаг.

Змістовий модуль 2. Суспільно-політичні вчення доби просвітництва. Політичні вчення від німецької класичної філософії до сучасності

Тема 10. Раціоналістичне трактування політики і права в добу європейського Просвітництва

Характеристика епохи просвітництва. Особливості політико-правових поглядів у цей період. Протиріччя суспільно-політичного розвитку. Критика феодальної ідеології. Світоглядні основи політичних теорій. Характерні риси нових суспільно-політичних вчень епохи Просвітництва. Основні напрями просвітницької думки, національні особливості їх розвитку. Політичні та правові погляди Вольтера. Політико-правове вчення Ш.-Л. Монтеск'є. Аналіз його праці «Про дух законів».

Тема 11. Європейське Просвітництво. Політичні і правові вчення

Політико-правове вчення Ж.-Ж.Руссо. Аналіз його праці «Про суспільний договір». Політико-правові ідеї якобінців. Робесп'єр (1758 - 1794), Марат (1743 - 1793). Ідеологія французького соціалізму. Ж. Мель'є, Морелі, Г. Маблі (1709 - 1785), Г. Бабеф (1760 - 1797). Правові вчення в Німеччині в XVII – XVIII ст. С. Пуфендорф, Х. Томазій. Е. Берк (1729 - 1797) – засновник консерватизму. Сутність та основні ідеї доктрини консерватизму. Політико-правове вчення Ж.-Ж. Руссо. Аналіз його праці “Про суспільний договір”. Політико-правові ідеї якобінців. Робесп'єр, Марат. Ідеологія французького соціалізму. Морелі, Г. Маблі, Г. Бабеф. Правові вчення в Німеччині в XVII–XVIII ст. С. Пуфендорф, Х. Томазій. Е. Берк – засновник консерватизму.

Тема 12. Політичні і правові ідеї представників німецької класичної філософії

Іммануїл Кант (1724-1804). Філософські основи соціально-політичної концепції. Суспільство і особа. Особа як самоціль, головна цінність. Категоричний імператив Канта. Мораль і політика. Мета і засоби. Розуміння свободи. Критерії справедливості. Походження держави, її завдання. Суверенітет народу і суверенітет влади. Форми правління. Форма і зміст держави. Розподіл влади і гарантії від деспотизму. Права і обов'язки. Політичний ідеал. Роль протиріч у розвитку суспільства. Реформа і революція. Ідея «вічного миру».

Йоган Готліб Фіхте (1762-1814). Філософія історії. Походження держави і її завдання. Необхідність державного примусу для дотримання прав особи. Відповідальність влади перед суспільством, підпорядкування її закону. Народ як вище джерело влади. Право народу на революцію, зміну державного ладу. Основні риси соціального устрою ідеального суспільства. Держава як засіб досягнення нового ладу. Політичний ідеал.

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770-1831). Філософські основи соціально-політичної теорії. Намагання створити «науку про державу». Необхідність і свобода. Приватна власність і свобода особистості. Розуміння рівності. Громадянське суспільство, його структура і протиріччя. Природа державної влади, її роль. Форми держави. Розподіл влади. Ідеал конституційної монархії.

Тема 13. Західноєвропейські концепції політично-правового устрою у XIX ст.

Утвердження капіталістичного ладу. Головна тенденція соціально-політичного розвитку. Зміни соціальної структури суспільства. Революції XIX ст. Політичні партії і масові рухи. Характерні риси консерватизму, лібералізму і соціалізму. Ідейна еволюція основних концептуальних моделей суспільного устрою.

Консервативні теорії. **Жозеф Марі де Местр** (1753 - 1821). Релігійна філософія історії. Заперечення ідей Просвітництва і «сатанинської» французької революції. Теорія влади. Походження і сутність держави. Ідеал монархічної держави.

Луї Габріель Амбруаз де Бональд (1754 - 1840). Релігійна філософія історії. Гріховна природа людини і необхідність державного примусу. Цілі держави. Роль релігії і церкви. Теорія політичної і релігійної влади. Причини революцій. Заперечення ідей Просвітництва, демократії. Ідеал монархії. Монархія і загальна воля.

Франсуа Рене де Шатобріан (1768 - 1848). Роль релігії в суспільстві. Причини революцій, їх безплідність. Ставлення до громадянської свободи. Політичний ідеал.

Жозеф Гобіно (1816 - 1882). Антропологічна соціологія і політична теорія. Раса як основа політичного процесу. Нерівність рас. Боротьба рас як рушійна сила суспільного розвитку. Підпорядкування нижчих рас вищим. Заперечення демократії.

Фрідріх Ніцше (1844 - 1900). Філософія історії. Природа людини. Воля до влади. Ієрархія панів і підлеглих. Панування меншості обраних. «Мораль панів» і «мораль рабів». Заперечення демократії і соціалізму. Виправдання насилля, війн, експлуатації.

Ліберальні теорії. Політичні теорії французьких істориків періоду Реставрації: **Франсуа Гізо** (1787 - 1874), **Огюстена Тьєррі** (1795 - 1856), **Франсуа Міньє** (1796 - 1884). Закономірність історичного процесу. Причини виникнення класів і держави. Власність і політичний устрій. Соціальна структура суспільства. Стани, класи та їх боротьба. Роль інтересу в політиці. Причини революцій.

Ієремія Бентам (1748 - 1832). Заперечення теорії природного права і суспільного договору. Природа людини. Принцип користі. Інтереси індивідууму. Особиста і загальна користь. Теорія утилітаризму. Мораль і політика. Цілі політики і засоби їх здійснення. Невтручання держави в економіку. Еволюція поглядів на державний устрій. Трактування демократії. Реформізм.

Джон Стюарт Мілль (1806 - 1873). Філософські і економічні основи політичних поглядів. Утилітаризм. Відносини держави і особи. Роль держави. Представницька демократія. Ставлення до соціалізму. Ідеал суспільного устрою.

Бенжамен Анрі Констан (1767 - 1830). Особистість і держава. Політична і особиста свобода. Права і свободи особи. Критика теорії народного суверенітету. Гарантії особистої свободи. Трагування поділу влади. Державна регламентація і приватна ініціатива.

Огюст Конт (1798 - 1857). Позитивістська соціологія і теорія «позитивної політики». Характер соціального прогресу. Закон стадій еволюції суспільства і політичний розвиток. Основні риси «соціократії». Соціальна солідарність. Реформізм, порядок і прогрес. Роль релігії в суспільному житті.

Алексіс де Токвіль (1805 - 1859). Характерні риси демократії. Народовладдя, права і свободи особистості. Закономірність встановлення рівності. Захист приватної власності. Рівність і свобода. Влада і закон. Тенденції розвитку демократії. Концентрація влади і небезпека деспотизму. Соціальний прогрес, неминучість перемоги демократії у всьому світі.

Герберт Спенсер (1820 - 1903). Органічна теорія суспільства і держави. Теорія еволюційного прогресу. Заперечення революції і соціалізму. Суспільство і свобода особи.

Теорія комунізму і соціалізму. **Клод Анрі Сен-Сімон** (1760 - 1825). Наука про людину. Етапи соціального прогресу, його рушійні сили. Соціальна структура суспільства. Власність і управління. Зміна панування соціальних груп, передача управління «індустріалам». Промислова система. Заміна управління людьми управлінням виробництвом. Вільний розвиток здібностей людини. «Нове християнство». Шляхи перетворення суспільства.

Шарль Фур'є (1772-1837). Соціальна філософія. Закономірність прогресу. Теорія «пристрастей». Поняття цивілізації. Критика капіталізму. Характерні риси ладу «гармонії». Устрій фаланги. Нова організація праці. Перетворення праці в життєву потребу. Розширення прав жінок. Шляхи досягнення «соціетарного ладу». Вплив ідей Ш. Фур'є на розвиток соціалістичної теорії.

Роберт Оуен (1771 - 1858). Природа людини, її характер і соціальне середовище. Роль розвитку виробництва в перетворенні суспільства на основах справедливості. Суспільна власність, колективна праця, поєднання інтересів особи і суспільства. Організація управління в комуні. Шляхи соціальних перетворень. Розробка ідей Р. Оуена в історії соціалістичної думки.

Етьєн Кабе (1788 - 1856). Критика капіталізму. Характерні риси комуністичного суспільства, його політичний устрій. Революція I реформа. Засоби проведення соціальних перетворень.

Теодор Дезамі (1803 - 1850). «Наука про людину» і теорія спільності. Критика приватної власності, соціальної нерівності, буржуазної демократії. Основні риси «устрою спільноти», його політична організація. Необхідність організації пролетаріату, народу. Шляхи суспільних перетворень.

Вільгельм Вейтлінг (1808 - 1871). Рушійні сили соціального прогресу. Походження суспільного зла. Критика приватної власності. Необхідність реорганізації суспільства. Реформа і революція. Основи нового суспільства «істинного щастя» і принципи управління ним.

Луї Огюст Бланкі (1805 - 1881). Критика соціальної нерівності, експлуататорської держави, буржуазного парламентаризму. Необхідність повалення влади капіталу. Революціонери і народ, змова революційної меншості. Збройні повстання. Революційна диктатура, її мета.

Сімонд де Сімонді (1773 - 1842). Критика протиріч капіталізму, шляхи їх подолання. Надкласовий характер держави, її завдання і функції. Політичний ідеал.

Карл Родбертус (1805 - 1875). Епохи світової історії. Уявлення про комунізм і свободу. Власність і держава. Характер держави, її реформістська діяльність. Державний соціалізм.

Фердінанд Лассаль (1825 - 1864). Уявлення про соціалізм. Сутність держави і її цілі. Роль політичної партії. Політичні і соціальні реформи.

Теорії анархізму. **Макс Штірнер** (1806 - 1865). Індивід і суспільство. Трагування свободи. Ставлення до власності і держави.

П'єр Жозеф Прудон (1809 - 1865). Філософські і економічні основи політичних поглядів. Суспільно-політичний ідеал. Власність і володіння. Розуміння свободи, рівності і справедливості. Ставлення до держави. Мирний шлях соціальних перетворень. Основні риси анархізму.

Михайло Олександрович Бакунін (1814 - 1876). Ідеї ультрареволюційного соціалізму - колективістський анархізм.

Петро Олексійович Кропоткін (1842 - 1921). Анархістська критика державної організації.

Петро Лаврович Лавров (1823 - 1900). Соціалістичні та анархістські ідеї. Відмінність між державою та суспільством.

Соціально-політична теорія марксизму. Етапи створення і розвитку **Карлом Марксом** (1818 - 1883) і **Фрідріхом Енгельсом** (1820 - 1895) суспільно-політичної концепції. Матеріалістичне розуміння соціального процесу. Матеріалістична теорія політики. Походження та історичні долі приватної власності, класів і держави. Сутність держави, її форми і функції. Класова боротьба. Соціалістична революція. Історична роль робітничого класу. Диктатура пролетаріату, пролетарська та буржуазна демократії. Партія робітничого класу, її політична програма і тактика. Аналіз протиріч капіталізму, обґрунтування необхідності переходу до соціалізму. Перехідний період. Комуністична суспільно-економічна формація, фази її становлення.

Тема 14. Політичні та правові вчення в Росії у XIX ст.

Проекти державних перетворень в Росії в першій половині XIX століття. Політико-правові погляди М.М. Сперанського (1772 - 1839). Політичні ідеї М.М. Карамзіна (1766 - 1826). Політичні погляди декабристів. Діяльність Південного товариства. «Руська правда». Республіканські погляди П.І. Пестеля (1793 - 1826). Діяльність Північного товариства. Ідеал російського державного устрою М.М. Мурав'єва (1796 - 1843). Політичні ідеї П.Я. Чаадаєва (1794 - 1856). «Філософські листи». Політико-правові погляди слов'янофілів: О.С. Хом'яков (1804 - 1860), І.В. Кірієвський (1806 - 1860) та західників: К.Д. Кавелін (1818 - 1885), Б.Н. Чичерін (1826 - 1904), Т.М. Грановський (1813 - 1855).

Тема 15. Зарубіжна політико-правові вчення першої половини XX ст.

Консервативні, реакційні теорії. Апологія елітарно-олігархічного правління. Антидемократична спрямованість теорії еліт. Формування доктрини фашизму. Перемога фашизму в Італії, Німеччині, Іспанії. Проповідь насилля, війн. Расизм і націоналізм. Антикомунізм. Виправдання колоніальної політики. Соціальні основи консерватизму. Еволюція ідей консерватизму. Критика демократії.

Теорія еліт. **Гаetano Моска** (1858-1941). Влада та її здійснення. Правлячі і підпорядковані класи. Монополізація влади. Необхідність еліти, її формування і функціонування. Форми правління і типи держави. Заперечення народовладдя. Завдання політичної науки у напрацювання наукової політики.

Вільфредо Парето (1848-1923). Природа людини і концепція дій. Соціальна стратифікація і еліти. Зміна еліт. Склад еліт та її зміни. Кругообіг еліт.

Роберт Міхельс (1876-1936). Тенденції розвитку політичних партій. Неможливість здійснення демократії. Причини, що породжують олігархів громадських організаціях, партіях. Ієрархія влади і панування вождів. Еталогія вождізму. Залізний закон олігархічних тенденцій.

Геополітика. **Фрідріх Ратцель** (1844 - 1904). Соціал-дарвінізм як основа політичних поглядів. Розуміння життєвого простору. Обмеженість життєвого простору і боротьба народів за існування. Виправдання агресії, війн.

Карл Хаусхофер (1869 - 1946). Географічний детермінізм. Обґрунтування права на землю, життєвий простір. Боротьба за виживання і законність застосування насилля для переділу кордонів. Геополітика і расова теорія. Виправдання К. Хаусхофером гітлерівської політики.

Расові теорії. **Отто Аммон** (1842 - 1916). Трактатування раси. Нижчі і вищі раси. Раси і класи. Заперечення демократії і соціалізму.

Хаустон Стюарт Чемберлен (1855 - 1927). Відродження арійського духу, тевтонської культури. Виправдання війн вищої німецької раси проти інших народів.

Фашизм. Формування політичної доктрини фашизму. Проповідь його **Бенітто Муссоліні** (1883 - 1945), **Адольфом Гітлером** (1889 - 1945), **Йозефом Геббельсом** (1897 - 1945), **Альфредом Розенбергом** (1893 - 1946). Італійський фашизм, німецький націонал-соціалізм, іспанський фалангізм. Соціальні основи. Ідейні витoki. Расова теорія. Роль арійської раси. Геополітика. Апологія насилля, війн. Претензії на світове панування. Тоталітарна держава, терористична диктатура. Культ вождя, «принцип фюрера». Правляча еліта, раса панів. Соціальна демагогія. Уявлення про національний соціалізм. Ідеї народного співтовариства, корпоративності, класової гармонії. Антикомунізм. Злочини фашизму.

Правий радикалізм. Неофашизм. Ідейно-політичний крах фашизму в результаті Другої Світової війни. Відродження і модернізація ідей фашизму, їх пристосування до нових реалій. Особливості неофашизму, його різновиди. Расизм і націоналізм, цілі геополітики. Роль насилля у здійсненні політики. Завдання держави. Соціальна політика. Ставлення до демократії. Антикомунізм. Тактика завоювання влади. Методи впливу на маси. Мораль і політика.

Ліберальні теорії. Соціальні основи. Причини еволюції ліберальних ідей. Формування неолібералізму. Держава і економіка, регулююча роль держави, її соціальна політика. Суспільство і особа. Розуміння демократії. Держава як орган примирення класів. Зміст і завдання соціальних реформ. Критика соціалізму.

Макс Вебер (1864 - 1920). Методологія розгляду соціально-політичних процесів (розуміюча соціологія, теорія соціальної дії, ідеальні типи). Поняття влади і політики. Влада і панування. Типи політичного панування. Держава і насилля. Роль бюрократії. Ставлення до демократії. Роль партій і вождів у здійсненні політичного панування. Якості політичного діяча. Політика і мораль. Критика соціалізму.

Теорія технократії. **Торстейн Веблен** (1857 - 1929). Технологічний детермінізм. Рушійні сили розвитку суспільства. Боротьба за існування і природний відбір. Роль соціальних інститутів. Технічний прогрес і зміни у відносинах власності і влади. Роль технократії, перехід до неї влади. Технократія як новий пануючий клас. Ставлення до мас. Шляхи досягнення нового устрою. Реформізм.

Анархо-синдикалізм. **Жорж Сорель** (1847 - 1922). Заперечення необхідності державної влади, політики, політичної партії робітничого класу. Основи розуміння суспільства. Роль теорії. Заперечення наукового передбачення соціальних процесів. Соціальний міф і його роль. Ставлення до марксизму. Розуміння характеру і ролі насилля. Тактика безпосередньої революційної дії. Роль загального економічного страйку в перетворенні суспільства. Уявлення про майбутнє суспільство (бездержавна організація, свобода особистості, групова власність, роль синдикатів, свідомість і культура виробників).

Кооперативний соціалізм. **Шарль Жид** (1847 - 1932). Критика капіталізму, найманої праці, конкуренції. Кооперація і демократія. Демократична організація управління виробництвом. Кооперація і держава. Кооперативний рух і політика. Мирний, реформаторський шлях перетворень. Характерні риси кооперативного соціалізму. Ідеї кооперативного соціалізму в Росії.

Еволюція ідей західноєвропейської соціал-демократії. Виникнення ревізіонізму, його соціальні корені та ідейні витoki. Формування правого і лівого ревізіонізму. Ідейно-політична позиція центризму. Крах II Інтернаціоналу. Революційний і реформістський напрями в соціал-демократії.

Едуард Бернштейн (1856 - 1932). Ідейна еволюція до ревізіонізму. Заперечення науковості, істинності філософсько-соціологічного і економічного обґрунтування марксизму. Неможливість наукового передбачення, докази закономірності соціалізму. Неокантіанство як основа критичного соціалізму. Етичний соціалізм. Характерні риси соціалізму. Розуміння демократії. Лібералізм і соціалізм. Заперечення необхідності соціалістичної революції і диктатури пролетаріату. Обґрунтування реформістської політики.

Карл Каутський (1854 - 1938). Популяризація ідей марксизму. Критика бернштейніанства. Розуміння імперіалізму. Теорія ультраімперіалізму. Економіка і політика. Ставлення до війни. Ідейна еволюція до централізму. Соціальна революція. Шлях робітничого класу до влади. Революція і держава. Оцінка Жовтневої соціалістичної революції. Шляхи переходу до соціалізму. Диктатура і демократія. «Чиста» демократія. Заперечення необхідності

диктатури пролетаріату. Протиставлення марксизму і ленінізму. Роль централізму в еволюції соціал-демократії.

Лівий, революційний напрям західноєвропейської соціал-демократії. **Роза Люксембург** (1871 - 1919). Формування поглядів. Аналіз розвитку капіталізму та імперіалізму. Критика реформізму, бернштейніанства. Революція і реформа. Засоби і мета. Імперіалізм і війна. Національне питання. Боротьба за демократію і соціалізм. Оцінка Жовтневої соціалістичної революції. Необхідність революції і влади робітничого класу.

Ідеологія та політика більшовизму. Політичні погляди та практична діяльність із розбудови комунізму (державного соціалізму) В.І. Леніна (Ульянова) (1870 - 1924) та І.В. Сталіна (Джугашвілі) (1879 - 1953).

Тема 16. Сучасні зарубіжні політичні вчення

Концепції «індустріального суспільства». Проблеми технологічного впливу на людину та соціальний розвиток. Сутність теорії бюрократії та технократії (М. Вебер, Дж. Бернхем, Д. Белл, Дж. Гелбрейт, М. Дюверже). Р. Арон. «Вісімнадцять лекцій про індустріальне суспільство». Ж. Елюль. «Техніка, або виклик століття». Л. Мемфорд. «Міф про машину. Техніка і розвиток людини». Г. Маркузе. «Одномірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства». Еріх Фромм. «Революція надії». Збігнев Бжезинський. Роль технології у формуванні соціального ладу. Перехід від Індустріального до технотронного суспільства. Завдання державної влади. Посилення державного контролю, здійснення технократичної диктатури. Зміни в структурі влади. Уявлення про демократію. Аполіогія капіталізму. Антикомунізм.

Концепції «постіндустріального», «інформаційного» суспільства. Проблеми та перспективи світової цивілізації. Д. Белл. «Прихід постіндустріального суспільства», «Культурні суперечності капіталізму». О. Тоффлер «Третя хвиля». Д. Лайн. «Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії». Р. Дарендорф. Проблеми сучасного глобального розвитку.

Сучасна демократія: її сутність, проблеми поширення та вдосконалення. Концептуальні моделі демократії: колективістська, плюралістична, елітарна, партиципаторна, консенсусна, мажоритарна, корпоративна. «Теорія груп» А. Бентлі, Д. Трумена. Ф. А. фон Хайек (1899 - 1988). «Шлях до рабства». Х. Арендт. «Джерела тоталітаризму». К. Поппер. «Відкрите суспільство та його вороги». С.М. Ліпсет Співгромадська демократія. «Демократія в багатоскладових суспільствах». Р. Даль. Теорія демократії. Поліархія. Д. Гелд. Моделі демократії. С. Ф. Хантингтон. «Три хвилі демократизації». Демократичний транзит (Д. А. Растоу, А. Пшеворський та ін.)

Проблеми становлення демократичної політичної культури. Г. Алмонд, С. Верба. «Громадянська культура».

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		лекції	семінари	консульт.	самот. роб
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Міфологічно-релігійне трактування суспільно-політичного розвитку. Суспільно-політичні вчення середньовіччя і раних буржуазних					

революцій.					
Тема 1. Предмет і методи історії політичних і правових вчень	4				2
Тема 2. Політичні і правові вчення в країнах Стародавнього світу Сходу	14	4	2	2	2
Тема 3. Політичні та правові вчення Стародавньої Греції і Риму	16	4	4		2
Тема 5. Суспільно-політичні вчення Західної Європи в добу Середньовіччя	13	2	4		2
Тема 6. Суспільно-політичні вчення доби Відродження і Реформації	10	2	2	2	2
Тема 8. Політичні та правові вчення в Голландії в XVII ст.	8	2	2		
Тема 9. Політичні і правові вчення в Англії в XVII ст.	8	2	2		
Разом за змістовим модулем 1	42	14	16	4	10
Змістовий модуль 2. Суспільно-політичні вчення доби просвітництва. Політичні вчення від німецької класичної філософії до сучасності					
Тема 11. Європейське Просвітництво. Політичні правові вчення	10	2	2	2	10
Тема 12. Політичні і правові ідеї представників німецької класичної філософії		2	2	2	10
Тема 13. Західноєвропейські концепції політично-правового устрою у XIX ст.		4	8	2	5
Тема 14. Політичні та правові вчення в Росії у XIX ст.		4	2		5
Тема 15. Зарубіжні політико-правові вчення першої половини XX ст.		4	4	2	10
Тема 16. Сучасні зарубіжні політичні вчення		6	4	2	10
Разом за змістовим модулем 2		20	22	10	50

<i>Усього годин</i>	150	38	38	14	60
---------------------	------------	-----------	-----------	-----------	-----------

4. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Тема. 2. Політичні вчення Стародавньої Індії та Китаї 1. Ідеологія брахманізму. 2. Будда та буддизм. 3. Вчення Конфуція. 4. Порівняльна характеристика даосизму, моїзму та легізму.	2
2.	Тема 3. Політичні та правові вчення Стародавньої Греції і Стародавнього Риму 1. Політичний устрій Стародавньої Греції. 2. Політичні погляди Сократа. 3. Проект «ідеальної» держави Платона. 4. Погляди Аристотеля на політику та державу.	2
3.	Тема 4. Суспільно-політичні вчення Стародавнього Риму 1. Сутність та особливості римського права. 2. Цицерон та його вчення про державу та право. 3. Політико-правові погляди Августина. 4. Суспільно-політичні погляди Сенеки.	2
4.	Тема 5. Суспільно-політичні вчення Західної Європи в добу Середньовіччя 1. Особливості політико-правових вчень середньовічного західноєвропейського суспільства. 2. Фома Аквінський та його вчення про державу і право. 3. Середньовічні ересі. 4. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського.	2
5.	Тема 6. Суспільно-політичні вчення доби Відродження і Реформації 1. Поняття, сутність та історична обумовленість доби Відродження. 2. Соціально-історичні передумови Реформації. 3. Новаторські релігійні та соціальні ідеї М. Лютера. 4. Особливості кальвінізму.	2
6.	Тема 6. Реалізм Нікколо Макіавеллі. Макіавеллізм 1. Політична біографія Нікколо Макіавеллі. 2. Політика і право, їх цілі і засоби. 3. Якості політичного діяча. 4. Правила політичного мистецтва.	2
7.	Тема 6. Ранній утопічний соціалізм 1. Історична обумовленість та витоки утопічних ідей. 2. Т. Мор. «Утопія». 3. Т. Кампанелла. «Місто сонця».	2
8.	Тема 8. Політичні та правові вчення в Англії в XVII ст. 1. Вчення Локка про державу та право. 2. Особливості суспільно-політичних поглядів Т. Гоббса. 3. Республіканське правління на основі закону Д. Уінстеллі.	2
9.	Тема 9. Суспільно-політичні ідеї доби Просвітництва 1. Політико-правове вчення Ш.-Л.Монтеск'є.	2

	2. Політичні погляди Вольтера. 3. Політико-правове вчення Руссо.	
10	Тема 12. Політичні і правові ідеї представників німецької класичної Філософії 1. Вчення І. Канта про державу і право. 2. Політико-правова теорія І.Г. Фіхте. 3. Виникнення історичної школи права Німеччини. 4. Державний політичний устрій у творчості Г.В.Ф. Гегеля 5. Г.В.Ф. Гегель про громадянське суспільство.	2
11	Тема 13. Західноєвропейські концепції політично-правового устрою у XIX ст. <i>Семінар 1.</i> Виникнення та розвиток класичного лібералізму 1. Історичні передумови виникнення та характерні риси класичного лібералізму. 2. Політичні погляди І. Бентама. 3. Ліберальні ідеї Д.С. Міля. 4. Суспільно-політичні погляди Б. Констана. 5. А. де Токвіль. «Демократія в Америці». <i>Семінар 2.</i> Суспільно-політичні погляди ідеологів критичного утопічного соціалізму 1. Політичні ідеї А. Сен-Сімона. 2. Ідеал суспільного устрою Ш. Фур'є . 3. Соціалістичні ідеї Р. Оуена. 4. Особливості ідей і поглядів О. Бланкі. <i>Семінар 3.</i> Виникнення марксизму 1. Історична обумовленість виникнення соціал-демократичної ідеології. 2. Суспільно-політичні погляди К. Маркса. 3. Суспільно-політичні погляди Ф. Енгельса. 4. «Маніфест Комуністичної партії»	6
12	Тема 14. Політичні та правові вчення в Росії у XIX ст. <i>Семінар 1.</i> Проекти державних перетворень в Росії в першій половині XIX століття (2 год.) 1. Політико-правові погляди М.М. Сперанського. 2. Політичні ідеї М.М. Карамзіна. 3. Політичні погляди декабристів. 4. Політико-правові погляди слов'янофілів та західників.	2
13	Тема 15. Зарубіжні політико-правові вчення першої половини XX ст. <i>Семінар 1.</i> Консервативні, реакційні теорії (2 год.) 1. Антидемократична спрямованість теорії еліт. 2. Формування доктрини фашизму. 3. Фрідріх Ратцель. Соціал-дарвінізм як основа політичних поглядів. 4. Карл Хаусхофер. Географічний детермінізм. <i>Семінар 2.</i> Нові напрями суспільно-політичних вчень (2 год.) 1. Макс Вебер. Методологія розгляду соціально-політичних процесів. 2. Жорж Сорель. Анархо-синдикалізм. 3. Торстейн Веблен .Теорія технократії. 4. Шарль Жид. Кооперативний соціалізм. <i>Семінар 3.</i> Еволюція ідей західноєвропейської соціал-демократії (2 год.) 1. Е. Бернштейн. Ідейна еволюція до соціал-реформізму.	6

	<p>2. Суспільно-політичні погляди К. Каутського.</p> <p>3. Роза Люксембург. Лівий революційний напрям західноєвропейської соціал-демократії.</p>	
14	<p>Тема 16. Сучасні зарубіжні політичні вчення</p> <p><i>Семинар 1.</i> Концепції «індустріального суспільства». Проблеми технологічного впливу на людину та соціальний розвиток</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ж. Елюль. «Техніка, або виклик століття». 2. Л. Мемфорд. «Міф про машину. Техніка і розвиток людини». 3. Г. Маркузе. «Одномірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства». <p><i>Семинар 2.</i> Концепції «постіндустріального», «інформаційного» суспільства. Проблеми та перспективи світової цивілізації</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Д. Белл. «Прихід постіндустріального суспільства», «Культурні суперечності капіталізму». 2. О. Тоффлер «Третя хвиля». 3. Д. Лайн. «Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії». 4. Р. Дарендорф. Проблеми сучасного глобального розвитку. <p><i>Семинар 3.</i> Сучасна демократія: її сутність, проблеми поширення та вдосконалення</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Р. Даль. «О демократії». 2. С. Ф. Хантингтон. «Три хвилі демократизації». 3. Демократичний транзит (Д. А. Растоу, А. Пшеворський та ін.). 4. Г. Алмонд, С. Верба. Проблеми становлення демократичної політичної культури. «Громадянська культура». 	4

Усього

38

5. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Зарубіжні політичні вчення: сучасні напрями досліджень	10
2.	Опрацювати: «Закони Ману», «Артхашастра», «Книга правителя області Шан»	10
3.	Опрацювати праці: Платон «Держава», «Закони»; Аристотель «Політика»	10
4.	Опрацювати питання «Політико-правові погляди римських стоїків»	8
5.	Опрацювати питання «Політичний ідеал Ф. Аквінського»	2
6.	Опрацювати праці: Н. Макіавеллі «Князь», Ж. Боден «Шість книг про Республіку», Т. Кампанелла «Місто Сонця».	4
7	Опрацювати питання «Основні напрями і характерні риси соціально-політичних вчень доби ранній буржуазних революцій»	6
9	Опрацювати питання «Основні напрями і характерні риси суспільно-політичних вчень доби Просвітництва»	10
	Разом	60

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання виконується у формі реферату за обраною студентом темою та складеним відповідно до кожної теми планом (список тем подається нижче). Для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання необхідно опрацювати відповідну наукову літературу по темі реферату. Ознайомитися з життєвим і творчим шляхом видатного філософа, мислителя, громадського, суспільного діяча. Реферат має бути написаний за загальними вимогами. Обов'язковими серед яких є: обґрунтування теми, наявність відповідної структури (вступ, виклад матеріалу, список використаних джерел і літератури), порівняльний аналіз поглядів того чи іншого мислителя з попередніми досягненнями у відповідній галузі суспільної думки, власні висновки і узагальнення на основі викладеного матеріалу.

Форма звітності – письмова. Об'єм реферату має бути не менше 20 сторінок. Повнота висвітлення обраної теми визначатиме оцінку (максимально 10 балів).

7. Методи навчання

Методи усного, письмового контролю та самоконтролю.

Словесні (розповідь-пояснення, бесіда, проблемна лекція), наочні (ілюстрація, демонстрація) та практичні (вправи, практична робота, реферати тощо).

Методи інтерактивного навчання – колективні дискусії, навчально-ділові ігри.

Пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові методи.

Позааудиторна діяльність.

8. Форма підсумкового контролю успішності і навчання: *екзамен*

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання

З метою діагностики успішності студентів використовуються:

- усне опитування на семінарських заняттях;
- тематичні письмові самостійні роботи;
- письмові контрольні роботи;
- виконання тестових завдань;
- виконання індивідуальних завдань;
- співбесіди на консультаціях
- залік як підсумковий засіб діагностики успішності.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

- 1) поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів);
- 2) виконання ІНДЗ, які зараховуються у поточний контроль (максимум 10 балів);
- 3) модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Поточний контроль (макс = 40 балів)		Модульний контроль (макс = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3	
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2
15	15	10	30	30
12 балів - за основні виступи на семінарських заняттях (обраховується)	12 балів - за основні виступи на семінарських заняттях (обраховується)			
				100

середньоарифметичий бал); 3 бали - за активну та систематичну роботу на семінарських заняттях (доповнення, повідомлення, реферати, рецензування відповідей, участь у дискусії і т.п.); обраховується середньоарифметичий бал.	середньоарифметичий бал); 3 бали - за активну та систематичну роботу на семінарських заняттях (доповнення, повідомлення, реферати, рецензування відповідей, участь у дискусії і т.п.); обраховується середньоарифметичий бал.				
--	--	--	--	--	--

Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

за 12 бальною шкалою:

- 1–3 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;
- 4–6 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;
- 7–9 балів – повна відповідь, студент лише частково користується конспектом;
- 10–12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнення.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

12. Список джерел

1. Актон Д. История свободы в античности / Д. Актон. // Полис. – 1993. – № 3. – С. 78–85.
2. Антология мировой политической мысли. В 5 т. – Т. 1. – М. : Мысль, 1997. – 586 с.
3. Аристотель. Политика // Мыслители Греции. От мифа к логике: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков: Изд-во «Фолио», 1998. – С. – 441–699.
4. Аристотель. Політика. – К. : Основи, 2000. – 286 с.
5. Арон Р. Мемуары: 50 лет размышлений о политике /Пер. с франц. Г. А. Абрамова и Л. Г. Ларионовой. Предисл. С. В. Трофимова / Р. Арон. – М.: Ладомир, 2002. – 873 с. // Космополис. – 2003. –№ 2 (4). – С. 169 – 171.

6. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Р. Арон – М. : Наука, 1992. – 365 с.
7. Бачинин В. А. История философии права: Курс лекций / В. А. Бачинин, В. А. Чевранов. – Харьков: Право, 1998. – 365 с.
8. Берк Эдмунд. Правление, политика и общество. Сборник / Пер. с англ., сост., вступ. ст. и коммент. Л. Полякова / Э. Берк. – М. : «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2001. – 480 с.
9. Боннар Андре. Греческая цивилизация / А. Боннар. – М. : [б. в.], 1992. – Т.2.
10. Борох Л. Н. Конфуцианство и европейская мысль на рубеже XIX–XX веков. Лян Цичао: теория обновления народа / Л. Н. Борох – М.: «Восточная литература» РАН, 2001. – 287 с.
11. Брендлер Герхард. Мартин Лютер: Теология и революция / Редколегия тома: Переводчик: М. И. Левина; Отв. ред. и автор предисл.: Л. Т. Мильская; Комментарии: Е. Н. Балашова / Г. Брендлер – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – 368 с.
12. Будда. Конфуций. Магомет. Франциск Асизский. Сованаролла. Биографические очерки. – М. : Республика, 1995. – 584 с.
13. Бэкон Френсис. Опыты или наставления нравственные и политические Сочинения: В 2-х т. – Т. 2. / Ф. Бэкон – М.: Мысль, 1972. – С. 347–486.
14. Вебер Макс. Протестанська етика і дух капіталізму / Перекл. з нім. О. Погорілого / М. Вебер. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
15. Вольтер. Философские повести. – М.: Правда, 1985. – 267 с.
16. Гоббс Томас. Левіафан, або суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Пер. з англ. / Т. Гоббс. – К.: Дух і Літера, 2000. – 600 с.
17. Гоббс Томас. Сочинения: В 2-х т. / Т. Гоббс. – М.: Мысль, 1991. – 689 с.
18. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов / В. Г. Графский. – М.: Норма, 2000. – 468 с.
19. Гроций Гуго. О праве войны и мира: Репринт. изд. 1956 г. / Под общ. ред. С.Б. Крылова / Г. Гроций. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.
20. Девіс Норман. Європа. Історія / Д. Норман – К. : Дух і Літера, 2000. – 653 с.
21. Демиденко Г. Г. История учений о праве и государстве / Г. Г. Демиденко. – Харьков : [б. в.], 2001. – 469 с.
22. Джанда К., Бери Д. М., Голдман Д., Хула К. В. Трудным путем демократии: Процесс государственного управления в США / Пер. с англ. / К. Джанда, Д. М. Бери – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006. – 656 с.
23. Енциклопедія політичної думки / За ред. Д. Міллера, Д. Коулмена, В. Коноллі, А. Райяна. – К., 2000. – 964 с.
24. Енциклопедія політичної думки / Пер. з англ. за ред. Н. Лисюк. – К.: Дух і Літера, 2000. – 467 с.
25. Ерышев А. А. История политических и правовых учений: Учебное пособие – 2-е изд., перераб. и доп. / А. А. Ерышев. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
26. История политических и правовых учений. XVII–XVIII в. – М.: Наука, 1989. – 489 с.
27. История политических и правовых учений. Домарксистский период. – М.: Наука, 1991. – 380 с.
28. История политических и правовых учений: Древний мир / Отв. ред. В. С. Нерсесянц. – М.: Наука, 1985. – 349 с.
29. История политических и правовых учений: Средние века и Возрождение / Отв. ред. В. С. Нерсесянц. – М.: Наука, 1986. – 349 с.
30. История политических и правовых учений: Учебник / Под ред. В. С. Нерсесянца. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 379 с.
31. История политических и правовых учений: Учебник / Под ред. О. Э. Лейста. – М.: Юрид. лит., 1991. – 579 с.
32. История политических и правовых учений: Хрестоматия / Под ред. В. П. Малахова. – Москва: Академический Проект, 2000. – 414 с.

33. Кирилюк Ф. М. Історія політології: Підручник для вищих навчальних закладів /Ф. М. Кирилюк. – К.: Знання України, 2001. – 535 с.
34. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера: Пер. з нім. / Під ред. Є. Причепія. – К.: Тандем, 2002. – 584 с.
35. Конфуций. Луньюй. Изречения. - М.: ЭКСМО-МАРКЕТ, 2000. – 464 с.
36. Краснов П. А. Луций Анней Сенека, его жизнь и философская деятельность, биографический очерк // Сократ. Платон. Аристотель. Сенека: биографические очерки. - Ростов-на-Дону, 1998. – С. 315 – 406.
37. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование / Пер. с англ. / А. Лейпхарт – М.: Аспект Пресс, 1997. – 287 с.
38. Лінч Джозеф. Середньовічна Церква / Дж. Лінч. – К. : Основи, 1994. – 479 с.
39. Локк Джон. Два трактати про врядування / Дж. Локк. – К.: Основи, 2001. – 265 с.
40. Мак'явеллі Нікколо. Флорентійські хроніки. Державець / Н. Мак'явеллі . – К. : Основи, 2000. – 475 с.
41. Монтеск'є Шарль-Луї. О духе законов / Ш.-Л. Монтеск'є . – М.: Мысль, 1999. – 672 с.
42. Мор Томас. Утопія. Кампанелла Томмазо. Місто Сонця / Т. Мор. – К.: Дніпро, 1998. – 207 с.
43. Нерсесянц В. С. Философия права / В. С. Нерсесянц. – М.: Наука, 1997. – 475 с.
44. Нерсесянц В. С. Платон / В. С. Нерсесянц.. – М.: Юридическая литература, 1984. – 374 с.
45. Нерсесянц В. С. Политические учения Древней Греции / В. С. Нерсесянц. – М.: Наука, 1979. – 158 с.
46. Нерсесянц В. С. Философия права Гегеля / В. С. Нерсесянц. – М.: Юрист, 1998. – 352 с.
47. Ницше Фридрих. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей / Составитель А. А.Жаровский / Ф. Ніцше. – М.: REFL-,book, 1994. – 352 с.
48. Переломов Л. С. Конфуцианство и легизм в политической истории Китая / Л. С. Переломов–М.: Наука. Глав. ред. восточной литературы, 1981. –333 с.
49. Перікл. Афіньська демократія // Демократія: Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – С. 215 – 219.
50. Платон. Держава / Платон. – К.: Основи, 2001. – 355 с.
51. Платон. Сочинения: В 3-х т. / Платон. – М.: Мысль, 1972. – 487 с.
52. Политическая энциклопедия. В 2 т. – М.: Мысль, 2000. – 896 с.
53. Политология: Энциклопедический словарь. – М.: Издательство Московского коммерческого университета, 1993. – 431 с.
54. Політологія. Кінець ХІХ - перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / За ред. О. І. Семківа. – Львів, 1996. – 680 с.
55. Рассел Бертран. Історія західної філософії / Б. Рассел – К. : Основи, 1995. – 380 с.
56. Руссо Жан Жак. Про суспільну угоду або Принципи політичного права / Ж.-Ж. Руссо. – К.: Port-Royal, 1999. – 348 с.
57. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки /Дж Себайн. – К.: Основи, 1997. – 838 с
58. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія / Л. Сенека. – К.: Основи, 1996. – 608 с.
59. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. В. Лях. – К.: Либідь, 1996. – 384 с.
60. Сучасна політична філософія: Антологія / Пер. з англ. — Упоряд. Я. Кіш. – К.: Основи, 1998. – 575 с.
61. Федоров К. Г. Історія держави і права зарубіжних країн / К. Г. Федоров. – К., 1994. – 476 с.
62. Царьков И. И. Формула Левиафана (политико-правовая концепция Томаса Гоббса) // Право и политика / И. И. Царьков . – 2003. – № 9. – С. 49–75.
63. Цицерон Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу богів / М. Т. Цицерон. – К,1998.

64. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник / О. О. Шевченко. – К., 1994. – 486 с.
65. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. 2-е изд. / К. Ясперс. – М.: Республика, 1994. – 527 с.